

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ЄФРЕМОВА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

УДК 658.5(477)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економічної теорії та конкурентної політики Київського національного торговельно-економічного університету

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Уманців Юрій Миколайович
Київський національний торговельно-економічний університет,
професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Осецький Валерій Леонідович
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки

кандидат економічних наук, доцент
Романишин Володимир Орестович
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу

Захист відбудеться «14» квітня 2020 р. об 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.055.05 у Київському національному торговельно-економічному університеті за адресою: 02156, м. Київ, вул. Кіото, 21, ауд. Д-221.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного торговельно-економічного університету за адресою: 02156, м. Київ, вул. Кіото, 19.

Автореферат розісланий «13» березня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. О. Штундер

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси економічної інтеграції та інтернаціоналізації виробництва пов'язані з активним розвитком малого підприємництва (далі – МП) як рушійної сили, що генерує національне багатство шляхом створення нових робочих місць, зростання ВВП, а також стимулювання розвитку конкурентоспроможності національної економіки. Вихід малих підприємств на європейський ринок через створену зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, інвестиційний потенціал України як держави з розвиненим людським капіталом і вигідним географічним розташуванням об'єктивно викликають необхідність пошуку напрямів підвищення конкурентоспроможності національних суб'єктів МП. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, МП створюють понад 50% ВВП у країнах ОЕСР і більше третини ВВП у країнах з ринками, що формуються. В Україні у 2019 р. внесок суб'єктів МП у створення ВВП становив 16%, а частка формально зайнятого населення у цьому секторі складала близько 27%.

Фундаментальним теоретико-емпіричним дослідженням проблематики багатоаспектності формування та розвитку МП у національній економіці присвячено чимало праць зарубіжних та українських вчених, серед яких К. Ващенко, М. Вебер, В. Геєць, А. Герасименко, Дж. Гелбрейт, А. Гриценко, А. Ігнатюк, Л. Кизим, О. Міняйло, В. Міца, Ф. Найт, М. Пітерс, С. Пирожков, Г. Пилипенко, М. Портер, Л. Проданова, Д. Рікардо, В. Романишин, Дж. Робінсон, Н. Супрун, М. Туган-Барановський, С. Хаймер, Р. Хизрич, Й. Шумпетер.

Вагомий внесок в аналіз проблем конкурентоспроможності в контексті національного сталого економічного розвитку здійснили представники вітчизняної та зарубіжної економічних шкіл, а саме: Ю. Бажал, В. Голубничий, Н. Гражевська, Ю. Кінзерський, Т. Мельник, В. Романенко, Г. Філюк, Е. Чемберлін, Т. Щербакова, а також лауреати Нобелівської премії Р. Коуз, О. Вільямсон, Е. Остром, Дж. Стіглер, Р.-Д. Шиллер.

Проблеми пошуку ефективних механізмів формування і стимулювання розвитку конкурентоспроможності МП розглядають у своїх працях такі науковці, як З. Варналій, С. Волосович, А. Жаліло, Л. Кудирко, В. Лагутін, Л. Лукашова, А. Мазаракі, С. Мельниченко, Г. П'ятницька, Є. Орєхова, В. Осецький, Ю. Уманців.

Відаючи належне фундаментальним науковим напрацюванням згаданих вище вчених, варто зазначити, що значна кількість досліджень містить достатню глибину сучасної наукової думки щодо проблем формування конкурентоспроможного МП в національній економіці. Проте у дослідженнях вітчизняних авторів не сформульовано єдиного інструментарію, покликаного стимулювати розвиток конкурентоспроможного МП в економіці України, що засвідчує

необхідність удосконалення теоретико-методологічних підходів до вивчення процесів формування конкурентоспроможного МП в національній економіці. Таким чином, наукова і практична актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дисертації, визначила мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри економічної теорії та конкурентної політики Київського національного торговельно-економічного університету за темами: «Соціально-економічні ефекти державного регулювання внутрішнього ринку в умовах європейської інтеграції України», де автором проаналізовано сучасний стан конкурентоспроможності малих підприємств на внутрішньому ринку України та запропоновано теоретико-методичні підходи до формування ефективної системи державного регулювання конкурентоспроможності МП в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів (номер державної реєстрації НДР № 0115U000567, довідка № 1857/20 від 15.06.2017 р.); «Розвиток конкуренції на внутрішньому ринку України», де автором досліджено фактори впливу конкурентоспроможності МП на внутрішній ринок України, а також запропоновано основні напрями стимулювання та розвитку МП в процесі підвищення конкурентоспроможності суб'єктів МП на внутрішньому ринку України (номер державної реєстрації НДР № 13U000522, довідка № 1552/24 від 13.06.2018 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад формування конкурентоспроможності МП та обґрунтування напрямів і перспектив застосування інноваційних механізмів забезпечення його конкурентоспроможності в національній економіці.

Досягнення мети дисертаційного дослідження обумовило необхідність визначення таких *завдань* та їх реалізацію:

- проаналізувати еволюцію теоретичних підходів до розкриття сутності МП та дослідити періодизацію їх історичного становлення;
- розкрити критерії та складові конкурентоспроможності МП у національній економіці;
- визначити особливості інноваційної природи конкурентоспроможності МП в умовах глобалізації;
- дослідити процес становлення інституційного середовища формування конкурентоспроможного МП у національній економіці;
- проаналізувати методичний інструментарій оцінювання рівня формування конкурентних переваг МП;
- розкрити сучасний стан впливу державної політики на конкурентоспроможність МП України;
- запропонувати пріоритетні напрями підвищення ефективності державної політики сприяння конкурентоспроможності МП;

- узагальнити світовий досвід стимулювання конкурентоспроможного МП та запропонувати шляхи його імплементації в інституційне середовище України;

- сформулювати пропозиції щодо перспектив підвищення конкурентоспроможності МП України за умов її європейської інтеграції.

Об'єктом дослідження є процес формування конкурентоспроможного малого підприємництва у національній економіці.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти конкурентоспроможності малого підприємництва.

Методи дослідження. У процесі теоретичного та емпіричного дослідження було застосовано такі наукові *методи*: діалектичний метод пізнання, наукове абстрагування, теоретичний та емпіричний аналіз (узагальнення, вдосконалення понятійно-категоріального апарату, пов'язаного із інвестиційним процесом (п. 1.1, 1.3) та його державним регулюванням (п. 1.2, 1.3, 3.1, 3.3); класифікаційно-аналітичний метод (класифікація інвестицій, типів інвестиційного процесу та факторів впливу на нього (п. 1.1), класифікація інструментів державного впливу на інвестиційний процес, у тому числі на інвестиційному ринку, методів оцінки ефективності державного регулювання інвестиційного процесу (п. 1.3); метод порівняння (визначення співвідношення стадій та етапів інвестиційного процесу (п. 1.1); логіко-історичний метод (для здійснення ретроспективного аналізу стану державного регулювання інвестиційного процесу в Україні (п. 2.2); порівняльно-історичний метод (для дослідження впливу нормативно-правового регулювання на динаміку інвестиційного процесу в Україні, у тому числі на функціонування технопарків (п. 2.2); статистичні методи (групування, порівняння, динамічних рядів, табличні та графічні), використані в процесі дослідження динаміки і структури інвестиційної безпеки (п. 2.1) та окремих її складових (зовнішньоекономічної, кредитної, амортизаційної) (п. 2.3), інноваційних витрат (п. 2.1, п. 2.3), інвестицій у проекти державно-приватного партнерства, модифікованого обсягу ринкової мобілізації фінансових ресурсів, рівня інвестиційної привабливості промисловості України (п. 2.3), інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні (п. 3.1), техніко-економічних показників діяльності технопарків (п. 2.2, п. 3.1), інтегрального коефіцієнта ефективності державного регулювання інвестиційного процесу (п. 3.3); системного аналізу і моделювання (для розроблення методичних підходів до обґрунтування системи цілей державного стимулювання інвестиційного процесу (п. 3.1), механізму державного регулювання інвестиційного процесу в Україні в рамках застосування державою інституційних інструментів (п. 3.2), формалізації системи оцінювання ефективності державного регулювання (п. 3.3).

Інформаційну основу дослідження становили: нормативно-законодавчі акти України і ЄС; статистичні та аналітичні матеріали вітчизняних і зарубіжних органів влади, установ та організацій

(Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України, Європейської комісії, Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Європейської хартії малого бізнесу Європи, Європейського виконавчого агентства з малого та середнього підприємництва, Європейського Союзу для підтримки малих та середніх підприємств в країнах регіону східного партнерства, Європейського банку реконструкції та розвитку в Україні); наукові публікації українських і зарубіжних вчених; збірники, дані річних звітів, аналітичні звіти, інформаційні та аналітичні бюлетені; результати власних досліджень автора, Інтернет-ресурс тощо.

Наукова новизна отриманих результатів і особистий внесок здобувача полягає у дослідженні процесів формування конкурентоспроможності МП в національній економіці та виявлення особливостей їх прояву в Україні. Основні теоретичні та практичні положення наукової новизни, які виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– обґрунтовано теоретичні підходи до ідентифікації сутності конкурентоспроможності МП, що трактується як категорія, яка забезпечує теоретичне підґрунтя для аналізу ролі і місця малих підприємств у системі мінливих соціально-економічних відносин, а також дає змогу детермінувати вектори формування інституційних умов ефективної діяльності суб'єктів МП. Встановлено, що використання потенціалу малих підприємств забезпечує базис для розширення секторів економіки з високим попитом на внутрішньому та світових ринках (зокрема, інформаційно-комунікаційні технології, креативні індустрії, органічний аграрний сектор тощо), що здатні сприяти інноваціям, модернізації і створенню високої доданої вартості, посиленню співпраці з суміжними секторами, пошуку нових компетенцій та формуванню унікальних конкурентних переваг;

удосконалено:

– теоретичні підходи до розуміння впливу неформальної економіки на конкурентоспроможність МП, що дає змогу визначити частку тіньового сектору МП, з'ясувати причини порушення загальної економічної рівноваги (в умовах деформації сумлінної конкуренції між легальним та тіньовим секторами). На відміну від існуючих підходів, автором запропоновано доповнити перелік факторів впливу на індекс економічної свободи чинниками, що виникають у процесі господарської діяльності і не підлягають формальному обліку, зокрема, Індексу реінвестування вивільнених ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності МП. Використання зазначеного індексу формує підґрунтя для забезпечення підтримки та стимулювання інноваційного МП;

– підходи до розкриття економічної природи МП на основі поглиблення визначення його місця і ролі у національній економіці як

економічного амортизатора в умовах дії цілої низки обмежень. Це дозволить поглибити методичний інструментарій розроблення цільових комплексних програм розвитку, відповідно до яких наскрізний підхід до політики підтримки МП може сприяти інноваціям та розширенню масштабів МП, а також їх внеску в інклюзивне економічне зростання;

– трактування дефініції «мережа суб'єктів МП» для посилення інституційної спроможності політики сприяння розвитку МП в Україні. Оскільки структура МП формується малими підприємствами, які мають єдині соціально-економічні, інноваційні цілі і завдання, стратегію розвитку, це формує мережу МП. Використання вказаних дефініцій створить забезпечить належне підґрунтя для реальної участі суб'єктів МП у розробці та використанні організаційно-правових та методичних інструментів у їх діяльності;

– гносеологічні аспекти інноваційного потенціалу МП на основі ідентифікації векторів його розвитку з метою формування комплексу програм розвитку МП при урахуванні регуляторних рішень щодо підвищення рівня його конкурентоспроможності в національній економіці. Це дасть змогу сформулювати комплексне уявлення про особливості розвитку інноваційного МП, розкрити вплив бізнес-середовища на ефективність МП та оцінити вплив ключових обмежень його конкурентоспроможності за умов становлення цифрової економіки;

дістали подальшого розвитку:

– систематизація індикаторів підприємницької активності МП за класифікацією критеріїв їх оцінювання, які допоможуть доповнити перелік показників розвитку МП, що входять у систему оцінки ефективності державних і регіональних програм. На відміну від існуючих підходів, автором обґрунтовано додаткові показники аналізу динаміки розвитку МП, які допоможуть оптимізувати індикатори підприємницької активності як за економічним, так і соціальним ефектами (індикатори організаційної активності як інформація про інтенсивність використання потенціалу суб'єктів МП; індикатори інвестиційної активності як інформація про використані ресурси МП). Запропоновані індикатори можуть стати критеріями оцінювання при визначенні додаткових статистичних показників, що забезпечить можливість розширення інформаційного середовища даними про підприємницьку активність суб'єктів МП;

– понятійно-категоріальний апарат дослідження, а саме поняття «мале підприємництво», «конкурентоспроможність МП», «мале інноваційне підприємництво», «венчурне МП», «ефективність МП», які інтерпретують значущість конкурентоспроможності суб'єктів МП за умов нерозвиненого інвестиційного та низьколіквідного фінансового ринків у напрямі посилення їх конкурентних позицій;

– обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку МП як системного фактору соціальної спрямованості національної економіки та нової стратегії його державної підтримки в Україні на національному та

регіональному рівнях. На відміну від існуючих підходів, запровадження сформульованих пропозицій дозволить доповнити теоретичні уявлення про системні фактори становлення соціально орієнтованої ринкової економіки, важливим елементом якої виступає конкурентоспроможне МП як чинник зростання зайнятості, доходів та рівня життя населення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені і викладені в праці теоретико-методологічні положення можуть бути використані для коригування державної політики підтримки МП з метою формування конкурентоспроможного МП як соціально-економічної основи національної економіки. Основні результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію, отримали схвальну оцінку та прийняті до впровадження у практичну діяльність державних органів, підприємств та організацій. Зокрема, загальні положення запропонованих у дисертації методичних підходів у частині підвищення рівня конкурентоспроможності МП, що передбачає стимулювання забезпечення сприятливого бізнес-клімату, оновлення соціальної інфраструктури, формування людського капіталу та розвитку середнього класу в Україні, використовуються Міністерством соціальної політики України (довідка № 58/0/136-18 від 25.05.2018 р.). Пропозиції автора щодо методики, пов'язаної з визначенням конкурентоспроможності МП на регіональному рівні, на основі податкової політики, оновлення соціальної інфраструктури, формування людського капіталу, враховані у практичній діяльності Департаментом фінансів Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 02-2-1958/675 від 21.06.2018 р.).

Наукові результати дослідження використовуються в освітньому процесі Київського національного торговельно-економічного університету при викладанні навчальної дисципліни «Макроекономічний та мікроекономічний аналіз» (довідка № 1642/22 від 20.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є науковим доробком, самостійно виконаним і завершеним дослідженням, в якому висловлено авторське бачення представлених у дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій. Усі її наукові результати, що виносяться на захист, отримані автором особисто. Внесок автора в наукові праці, опубліковані у співавторстві, наведено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати досліджень представлено автором на 13 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та форумах, а саме: «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (Київ, 14-15 травня 2015 р.); «Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах» (Київ, 2015 р.); «Антикризове управління економікою України: нові виклики» (Київ, 2015 р.); «Інноваційні ідеї в економічній науці: пошуки вирішення сучасних проблем» (Київ, 24-25 березня 2016 р.); «Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України» (Київ, 13-14 квітня 2016 р.).

«Виклики глобалізації ХХІ ст. та стратегія соціально-економічного відродження України» (Київ, 24 травня 2016 р.); «Державне управління і національна безпека» (Київ, 29 вересня 2016 р.); «Фінансове забезпечення інноваційних проектів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії» (Київ, 7 грудня 2016 р.); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (Харків, 25 листопада 2016 р.); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (Київ, 23 травня 2017 р.); «Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва» (Ірпінь, 26-27 жовтня 2017 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки» (Львів, 18-19 травня 2017 р.); ХІ міжнародному бізнес-форумі «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» (Київ, 22 березня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 21 науковій праці (з них одноосібних – 17), у тому числі 1 колективна монографія, 7 статей у наукових фахових виданнях, з яких 4 статті у наукових періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних та 13 публікацій у матеріалах наукових конференцій та бізнес-форумів загальним обсягом 6,41 ум. друк. арк.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (411 найменувань) і 19 додатків на 26 сторінках. Основний текст дисертації викладено на 228 сторінках. Робота містить 21 таблицю, 30 рисунків, 2 формули.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, досліджено стан наукових розробок проблематики, мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, викладено інформацію щодо особистого внеску автора та апробації його результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади конкурентоспроможності малого підприємництва у національній економіці» проаналізовано еволюційні теоретичні підходи до розкриття сутності МП та означено періодизацію їх історичного становлення; розкрито критерії та складові конкурентоспроможності МП у розрізі соціально-економічної системи, механізми її підвищення; проаналізовано особливості інноваційного впливу на соціально-економічну природу конкурентоспроможності МП в умовах глобалізації.

Вивчаючи еволюцію наукових підходів до визначення сутності МП за критерієм його функціональної приналежності, виокремлено шість етапів, а саме: 1) розвиток ремісничого виробництва типу дрібного господарства (1800 р. до нашої ери); 2) зародження сучасного МП, поява

підприємців-початківців (Середні віки); 3) зародження фабричного виробництва, поділ суб'єктів бізнесу на малих і великих (початок XVIII ст.); 4) початок НТР, процесу диверсифікації виробництва (з кінця XIX ст. до початку XX ст.); 5) зародження масового і крупносерійного виробництва, залежність МП від великого підприємництва (з середини 50-х до середини 70-х рр. XX ст.); 6) скорочення масового і зростання малосерійного виробництва, поворот до підтримки і стимулювання розвитку МП, розвиток малого інноваційного підприємництва (з середини 70-х рр. XX ст. до наших часів).

Дослідження еволюції теоретичних поглядів, виявляє, що МП в якості окремої економічної субстанції поряд з великим і середнім підприємництвом, стали виділяти тільки з появою перших державних програм підтримки МП. Автором уточнено місце і роль МП в національній економіці як економічного амортизатора в умовах обмежень, що пом'якшує наслідки структурних змін в економіці, швидко втілює інноваційні нововведення, адекватно адаптується до змін попиту, що забезпечує необхідну гнучкість національної економіки. Такий підхід у якості доповнення до існуючих, передбачає розроблення цільових комплексних програм розвитку, відповідно до яких наскрізний підхід до політики МП може сприяти інноваціям та розширенню масштабів МП, а також їх внеску в інклюзивне зростання.

На основі систематизації та критичного аналізу напрацьовань українських і зарубіжних вчених виокремлено специфічні підприємницькі функції суб'єктів МП за чотирма теоріями підприємництва, що сформовані на основі дослідження підходів попередників класичної школи розробників теорії підприємництва: як тягар ризику або невизначеності; як координація факторів виробництва; як новаторство; як арбітражні угоди. В розрізі концепцій розкрито теоретичні підходи засновників похідних теорій за періодами еволюції, а також цінність цих теорій для розвитку сучасного МП, а саме: 1) концепція процесу становлення і розвитку економічної системи МП в загальному руслі прогресу капіталістичного виробництва; 2) концепція переваг МП та його місце у національній економіці.

У роботі визначено, цінність іншої теорії Дж. Гелбрейта, що обґрунтовується автором на основі переваг МП та його місця у національній економіці, визначається її практичними рекомендаціями щодо шляхів поліпшення функціонування національної економіки, зокрема за допомогою розвитку МП, поряд з великим індустріальним виробництвом. Автором досліджено взаємозв'язок розміру підприємства та його ефективності, виділено два напрямки розвитку МП: перший, що пов'язаний з розширенням сфери діяльності МП, прямо або опосередковано пов'язаних з великим підприємництвом; другий – зі зростанням числа фірм, що конкурують з великим бізнесом і одна з одною на ринку.

Автором розроблено структурно-функціональну матрицю оцінювання рівнів конкурентоспроможності МП (рис. 1). Її застосування дасть можливість отримати інструментальну базу, яка дозволить трансформувати їх компоненти, фактори, зв'язки та напрями оцінювання на різних рівнях конкурентоспроможності соціально-економічної системи МП. Обґрунтовано, що в рамках національної економіки рівень конкурентоспроможності суб'єктів МП формується одночасно з конкурентоспроможністю інших економічних інститутів за умови використання потоку інформації, яка циркулює в межах поєднання функціонування двох сфер: сфери управління і контролю, яка забезпечує рівень конкурентоспроможності країни «ідеальною» інформацією, а також реальної сфери, що надає «реальну» зовнішню і внутрішню інформацію про продукцію, послуги та їх ціни, обіймає галузі, підприємства і фізичних осіб як учасників соціально-економічних зв'язків. Аналіз таких чинників дає змогу скласти комплексне уявлення про особливості розвитку не тільки конкурентних переваг МП, а й потенціалу конкурентоспроможності МП в національній економіці, допомагає виявити сильні й слабкі сторони діяльності як самого підприємства, так і його конкурентів, розробити заходи щодо підвищення конкурентоспроможності суб'єктів МП.

Очевидним є нерозривний зв'язок конкурентоспроможності МП на макро-, мезо- і мікрорівні, а сучасні процеси глобалізації обумовлюють той факт, що міжнародна інтеграція посилює конкуренцію на національному рівні, яка, у свою чергу, суттєво впливає на конкурентоспроможність територій, галузей і підприємств. Можливість інтеграції представлених напрямків у теорії конкурентоспроможності МП обумовлена існуючою в сучасній науці концепцією їх просторової організації, яка дозволяє обґрунтувати наявність у розглянутих підходах загальних проблем диференціації соціально-економічного розвитку територій, галузей і підприємств з метою підвищення ефективності регіональної, структурної та конкурентної політики.

Інституційне середовище МП в національній економіці повинно формуватися відповідно до конкурентної політики та реальних вимог у організаційно-економічному середовищі і ґрунтуватися на застосуванні широкого спектра формальних і неформальних інститутів з використанням комплексного підходу при оцінюванні рівнів конкурентоспроможності МП, дотримання принципів організації та розвитку МП, аналізі факторів стримування та стимулювання підтримки конкурентоспроможності МП; регуляторні інституції розвитку МП повинні виступати регламентарями порядку в інституційному середовищі держави, що дасть змогу створити організаційно-нормативні умови стабільної діяльності суб'єктів МП.

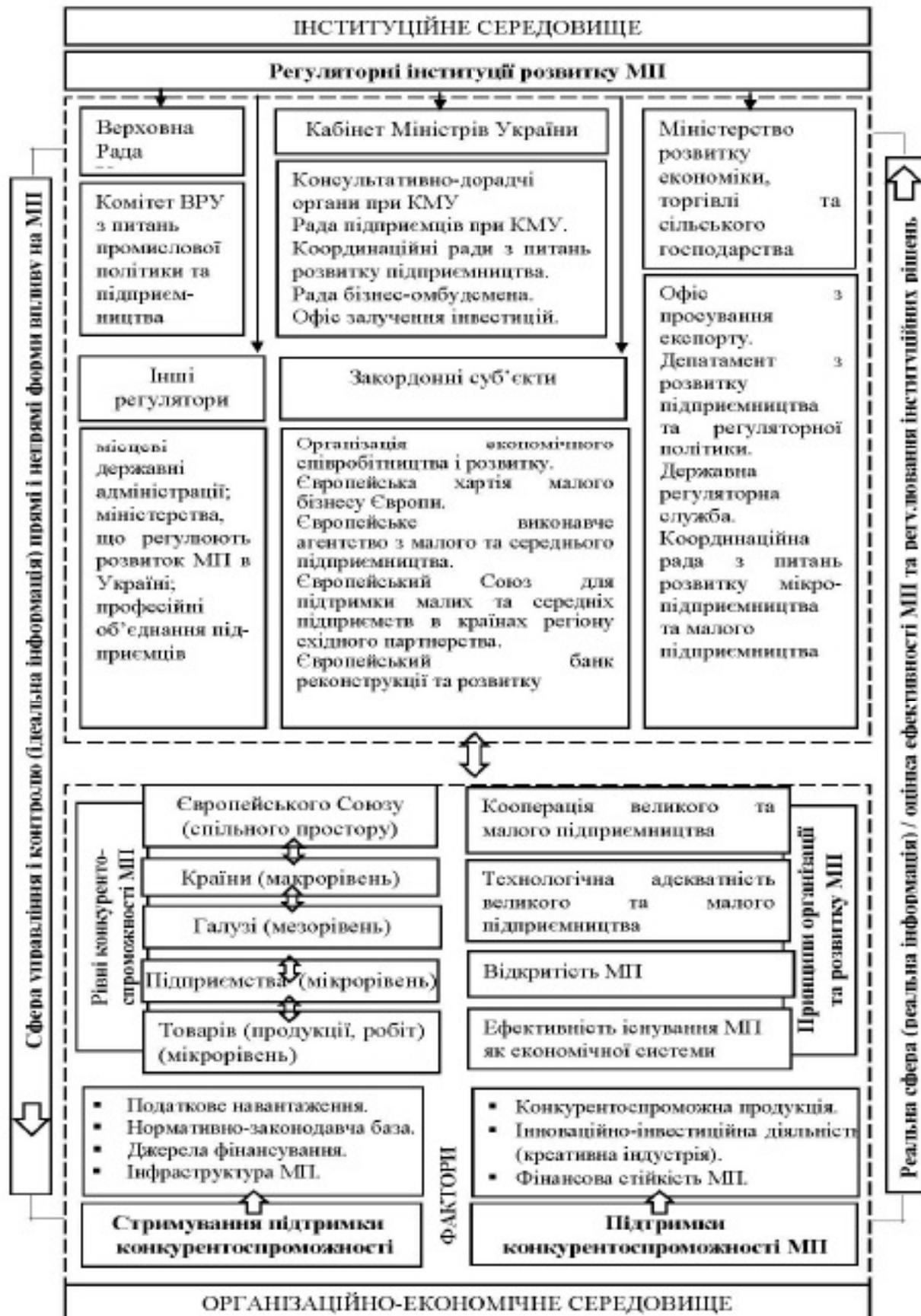

Рис. 1. Структурно-функціональна матриця оцінювання рівнів конкурентоспроможності МП

Джерело: складено автором.

Запропонована в дослідженні класифікація чинників формування конкурентоспроможності МП розглядає такі фактори, які мають більший вплив на малі підприємства. Основним критерієм визначення конкурентоспроможності МП слід вважати частку виробленої ним продукції у ВВП країни та загальну тенденцію до її зміни. Певною мірою рівень розвитку МП, а відтак і рівень його конкурентоспроможності в національній економіці, характеризує чисельність зайнятого у цій сфері населення. Здатність МП створювати нові місця набуває особливої значущості на фоні системного скорочення зайнятості на великих підприємствах в умовах кризових явищ в економіці та політиці.

Аргументовано необхідність залучення інноваційного МП до переходу до низькоресурсної та кругової (циркулярної) економіки, що можуть створювати конкретні виклики для інноваційного МП, коли вони застосовуватимуть більш стійкі практики підтримки або посилення конкурентоспроможності на локальних та глобальних ринках. Це є переходом до парадигми «відкритих інновацій», що також сприяє цифровому переходу МП, оскільки зменшилася потреба в капітальних інвестиціях, пов'язаних з інноваціями, які внаслідок інновацій у бізнесі є більш доступними для суб'єктів МП.

У другому розділі «Детермінанти конкурентоспроможності малого підприємництва у національній економіці України» автор досліджує процес інституційного середовища формування конкурентоспроможного МП, аналізує методичний інструментарій оцінювання рівня формування короткострокових і довгострокових конкурентних переваг МП, розкриває сучасні реалії впливу регуляторної політики на конкурентоспроможність МП України. При дослідженні процесу інституційного середовища формування конкурентоспроможного МП в Україні розглянуто кількісні та якісні аспекти цього явища, які доводять його недосконалість для забезпечення належного рівня інституційної спроможності, рівня економічної свободи, рівня легкості ведення підприємницької діяльності суб'єктами МП в умовах європейської інтеграції.

Обґрунтовано необхідність при дослідженні Індексу економічної свободи враховувати вплив факторів, що виникають в процесі господарської діяльності суб'єктів МП і не підлягають формальному обліку, але забезпечують підтримку та стимулювання МП на рівні підприємства, а саме ресурси, які не обліковуються внаслідок складності їх ідентифікації, але їх вплив в сфері МП є суттєвим. Тому для забезпечення конкурентоспроможності МП автор пропонує доповнити показник економічної свободи Індексом реінвестування вивільнених ресурсів. Для комплексного оцінювання конкурентоспроможності МП – застосовувати багатокритеріальну оцінку зазначеного Індексу, що базується на врахуванні факторів (професіоналізму та кваліфікації працівників підприємства; економії від оборотного капіталу; податкових відшкодувань;

вторинного використання матеріальних оборотних ресурсів; розрахункових зобов'язань), а також порівняння та оцінки ентропії певного фактору в межах сфери діяльності суб'єктів МП. Відповідно пропонується метод багатокритеріального оцінювання реінвестування вивільнених ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності МП за формулою:

$$K = \sum_{j=1}^n (A_j * \frac{X_j - X_{\min j}}{X_{\max j} - X_{\min j}}), \quad (1)$$

де K – значення сумарного індексу реінвестиції вивільнених ресурсів; $X_{\min j}$, $X_{\max j}$ – мінімальне та максимальне значення j -го фактору, характерні для сучасного стану споріднених підприємств галузі;

X_j – діюче значення j -го фактору, для підприємства, рівень якого оцінюється в межах $[X_{\min}, X_{\max}]$;

A_j – валовий коефіцієнт, що вказує на важливість j -го фактору серед інших n показників.

Метод удосконалено на основі уточнення переліку показників, що характеризують надійність оцінки фактору, тобто як його зміна впливає на зміну рівня фактору, використовувати шкалу Фішберна. Це дало змогу визначити значимість кожного фактору (p_i) і розрахувати для кожного з них коригуючий коефіцієнт надійності оцінки фактору, значення якого знаходиться у проміжку від 0 до 1 залежно від можливості змін факторів на підприємстві протягом операційного циклу (табл. 1). При цьому щодо кожного коригуючого коефіцієнта надійності оцінки фактору слід визначити, як його зміна впливає на зміну (збільшує чи зменшує) рівня фактору; здійснити розрахунок загальної оцінки факторів з урахуванням коригуючого коефіцієнта надійності, а також розрахунок загальної оцінки факторів конкурентоспроможності МП, що впливають на Індекс реінвестиції вивільнених ресурсів (K). Визначення Індексу реінвестиції вивільнених ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності МП, проводиться шляхом співставлення отриманої загальної оцінки фактору та значень.

На основі отриманих аналітичних висновків сформульовані основні чинники і напрямки розвитку МП у національній економіці України. Означено головні фактори, що впливають на конкурентоспроможність МП, відображають різні аспекти ринкової діяльності суб'єктів МП, а також параметри, які виводять ступінь використання факторів виробництва. Проаналізовано конкурентоспроможність МП в національній економіці і пошук механізмів її підвищення в системі взаємовідносин бізнесу і влади.

Таблиця 1

Розрахунок факторів Індексу реінвестування вивільнених ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності МП

Фактори	Рівень факторів			Значимість фактору, А ₁	Первісна оцінка фактору	Коригуючий коефіцієнт надійності оцінки фактору, δ	Загальна оцінка фактору
	1 – низький	2 – середній	3 – високий				
Фактор професіоналізму та кваліфікації працівників підприємства	x	x	3	0,2	0,6	0,5	0,3
Фактор економії від оборотного капіталу	1	x	x	0,2	0,2	0	0
Фактор податкових відшкодувань	x	2	x	0,2	0,4	1	0,4
Фактор вторинного використання матеріальних оборотних ресурсів	1	x	x	0,2	0,2	0,5	0,1
Фактор розрахункових зобов'язань	x	2	x	0,2	0,4	0	0
<i>Індекс реінвестиції вивільнених ресурсів, К</i>	x	x	x	x	x	x	0,8

Джерело: розроблено автором.

У роботі зроблено висновок, що вітчизняне МП перебуває в стагнації, оскільки частка МП всіх його форм протягом останнього десятиліття склала 10-16% ВВП і потребує значної підтримки та стимулювання. Спостерігається постійне скорочення зайнятого у МП населення, що до сьогодні складає більше 55% населення. Однією з головних причин такої ситуації на даний період, на думку автора, може бути складна та невідповідна економіці України система податкових платежів.

У третьому розділі «Інноваційні механізми забезпечення конкурентоспроможності малого підприємництва в Україні» автором запропоновано пріоритетні напрями підвищення ефективності державної політики сприяння конкурентоспроможності МП, узагальнено світовий досвід податкового стимулювання конкурентоспроможного МП та запропоновано шляхи його імплементації в інституційне середовище України, сформульовано пропозиції щодо перспектив підвищення конкурентоспроможності МП України у контексті Угоди про асоціацію з ЄС і заходів з реалізації Експортної стратегії України.

Для оцінки розвитку процесу підтримки МП в Україні автором запропоновано використовувати постійну оцінку взаємозв'язку суб'єктивних цілей державних органів для реалізації об'єктивних цілей, що спрямовані на інтереси учасників мережі МП, за умов достатнього реального ресурсного забезпечення. Структурно-функціональна модель механізму впливу державної політики на процес підтримки та стимулювання конкурентного розвитку МП в Україні розкрито на рис. 2.

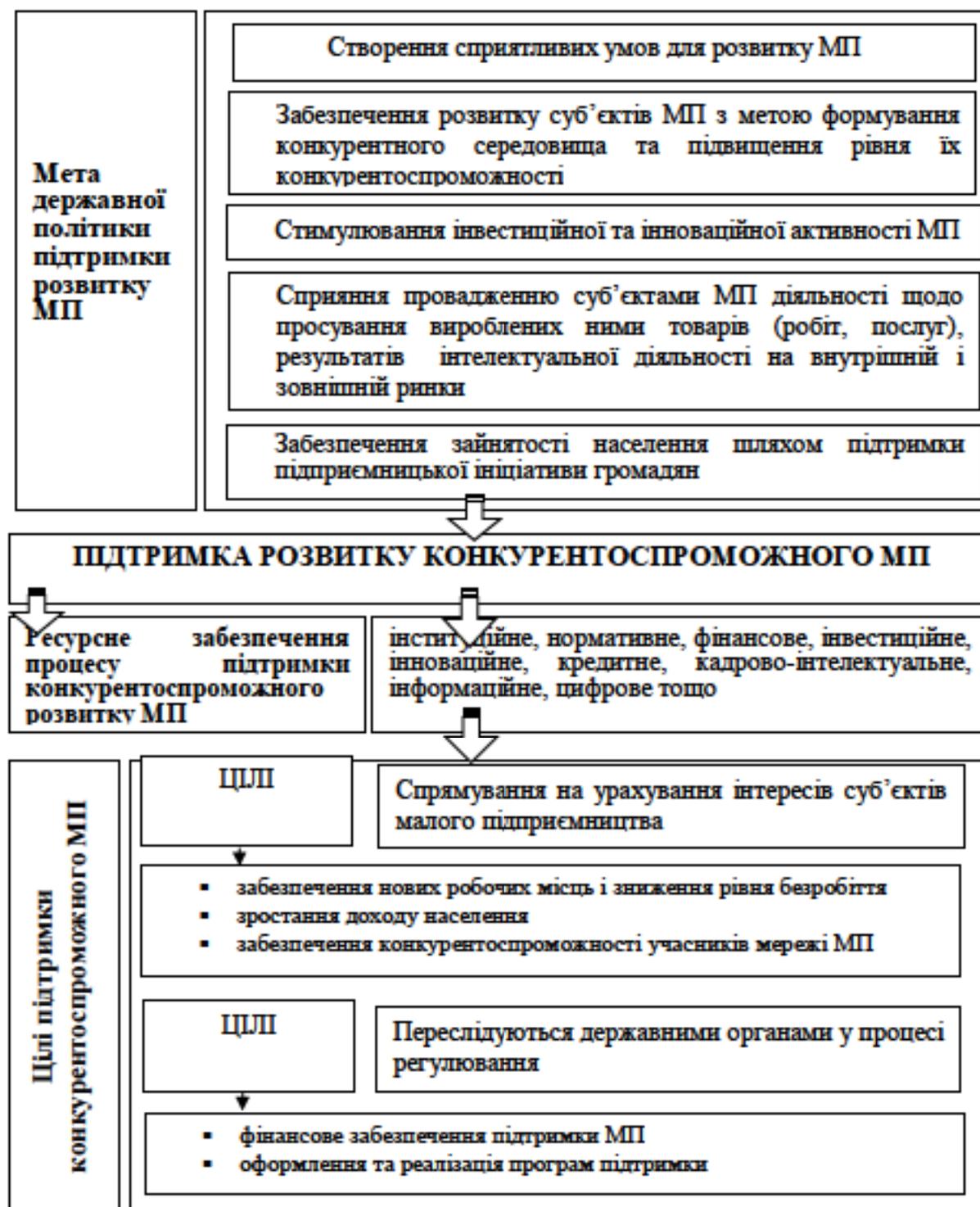

Рис. 2. Структурно-функціональна модель механізму державної політики підтримки конкурентоспроможного МП в Україні

Джерело: розроблено автором.

На основі узагальнення світового досвіду, автором запропоновано оптимізувати індикатори підприємницької активності за класифікацією груп індикаторів та критеріїв їх оцінки, які допоможуть доповнити список показників розвитку МП, що входять до системи оцінки ефективності державних і регіональних програм підтримки МП в Україні і в зарубіжній

практиці. Рекомендовані додаткові для використання в Україні показники розвитку МП за групами індикаторів поточної, організаційної, інвестиційної та інноваційної активності, покликані допомогти оптимізувати індикатори за економічним і соціальним ефектом, збагатити інформацією різні категорії користувачів про підприємницьку активність суб'єктів МП.

У дисертації обґрунтовано необхідність розвитку венчурних підприємств і фондів венчурного капіталу, серед яких належне місце мають займати суб'єкти венчурного МП, запропоновано першочергові заходи для розробки державної політики щодо підтримки суб'єктів венчурного МП в Україні. За результатами порівняльного аналізу фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення від оподаткування автором доведено, що сучасний стан МП в Україні потребує з боку держави побудови стимулюючої податкової системи, а отже і продовження дії спрощеної системи оподаткування, яка має соціальне значення в країні та є способом так званої «компромісної детінізації». Для вдосконалення системи сприяння конкурентоспроможності МП України у контексті Угоди про асоціацію з ЄС щодо дотримання європейських стандартів та спрощення доступу до інформації зі сприяння торгівлі, автором запропоновано альтернативи оцінки ланцюжка поставок на території України суб'єктами МП, означено їх переваги та недоліки, а також висновки щодо їх доцільності та ефективності.

ВИСНОВКИ

Результатом проведеного у дисертації аналізу є теоретичне узагальнення та розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на розвиток конкурентоспроможного МП у національній економіці. За результатами дослідження сформульовано такі висновки:

1. Еволюція світової економічної думки пов'язана з активним розвитком поглядів на сутність конкурентоспроможності МП. Визначення теоретико-методологічних підходів до трактування конкурентоспроможності МП дозволило зробити висновок, що домінуючим підходом до визначення конкурентоспроможності МП є інтегрований підхід, який ґрунтується на урахуванні інноваційних факторів його розвитку та внеску в інклюзивне зростання. У дисертації узагальнено та систематизовано підходи до трактування економічної сутності конкурентоспроможності малого підприємництва.

2. Конкурентоспроможність МП ґрунтується на внутрішній ієрархії, що визначається на основі взаємодії різних рівнів локалізації – від рівня окремого продукту (послуги) або виробничого процесу до рівня національної економічної системи та світового господарства. Для

визначення особливостей функціонування та розвитку МП у дисертації доповнено класифікацію чинників формування конкурентоспроможності МП групою чинників за системою показників (стану, ефективності, якості та динаміки). Аналіз таких чинників допомагає виявити сильні й слабкі сторони діяльності як самого підприємства, так і його конкурентів, розробити заходи щодо підвищення конкурентоспроможності суб'єктів МП. Динаміка розвитку конкурентоспроможності МП значною мірою пов'язана з часткою виробленої ним продукції у ВВП країни та загальною тенденцією її зміни.

3. У дисертації запропоновано розрахунок Індексу реінвестування вивільнених ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності МП за допомогою методу багатокритеріального оцінювання реінвестицій вивільнених ресурсів за означеними обґрунтованими факторами суттєвого впливу. Це дозволяє на основі наведених мінімальних та максимальних показників порівняння та оцінки ентропії певного фактору в межах сфери діяльності суб'єктів МП на рівні управлінської звітності надати кількісну та якісну оцінку Індексу.

4. На основі теоретичного обґрунтування предметної площини дослідження конкурентоспроможності МП запропоновано використовувати науково-практичний підхід до формування та впровадження системи інноваційного управління розвитком суб'єктів МП, що базується на синтезі методологічних аспектів гносеологічного коріння та основних напрямів інноватики з урахуванням її компонентів і принципів. Це є підґрунтям для оцінювання та прогнозування результатів інноваційного управління розвитком суб'єктів МП, формування комплексу державних програм їх підтримки та розвитку з урахуванням різних часових горизонтів з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

5. Державна політика сприяння розвитку конкурентоспроможності МП виконує функцію зворотного зв'язку і забезпечується крізь призму оцінювання впливу її ефективності на результативність діяльності суб'єктів МП в економіці України. Процес формування і взаємодії суб'єктів малого підприємництва з органами державної влади та місцевого самоврядування залишається епізодичним і не спирається повною мірою на наукові підходи. Домінуючим в оцінці ефективності державного регулювання розвитку конкурентоспроможності МП є критерій економічної ефективності. Інноваційне МП в Україні перебуває на етапі становлення під негативним тиском факторів зовнішнього середовища і звуження попиту на інноваційні продукти.

6. Конкурентоспроможність як сучасний інструмент оцінювання конкурентних переваг при стимулюванні розвитку МП дозволяє поглибити розуміння ефективності державної політики. У цьому контексті більш глибоких досліджень потребують питання розроблення системи оцінювання ефективності, створення комплексної моделі планування і

проектного управління за цілями і результатами діяльності інституцій, розроблення ключових індикаторів ефективності та результативності діяльності регуляторних органів щодо стимулювання розвитку МП відповідно до стратегічних цілей держави.

7. Стимулювання розвитку МП в Україні сприятиме не тільки підвищенню ефективності функціонування національної економіки, але й вирішенню низки нагальних соціальних проблем, у першу чергу проблеми безробіття завдяки створенню нових робочих місць і запобіганню трудовій міграції (у тому числі при циклічних спадах і структурних зрушеннях у національній економіці). В Україні підтримка та розвиток МП пов'язані насамперед із загальним покращенням інвестиційного та підприємницького клімату, а також підвищенням рівня доходів домашніх господарств.

8. Кредитування малих підприємств комерційними банками в Україні перебуває на низькому рівні, а тому потребує суттєвої динамізації. За цих умов суб'єкти малого підприємництва перебувають у пошуку додаткових джерел фінансування, розглядаючи можливості звернення до спеціальних державних установ або неприбуткових організацій для кредитування і фінансування. У роботі запропоновано механізм запровадження кредитування МП банками під гарантії органів місцевого самоврядування, який передбачає надання державної підтримки малому підприємству в Україні, спрямованої на збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій.

9. Запропоновано оптимізувати індикатори підприємницької активності МП за класифікацією їх груп та критеріїв їх оцінки, які допоможуть розширити аналітичний інструментарій динаміки розвитку МП, що входять у систему оцінки ефективності державних і регіональних програм підтримки МП в Україні. Доповнено вказаний перелік показниками розвитку МП, які допоможуть оптимізувати індикатори підприємницької активності показниками соціального ефекту як індикатора оцінювання поточної діяльності (показник проміжного ефекту) та як індикатора оцінювання інноваційної активності (показник використаних ресурсів), а за інтенсивністю використання потенціалу МП у виробничих процесах – показником використаних ресурсів як індикатора інвестиційної активності. Запропоновані в роботі індикатори можуть стати критеріями оцінювання при впровадженні додаткових статистичних показників, що забезпечить можливість збагатити інформацією для зацікавлених користувачів про підприємницьку активність суб'єктів МП.

10. З метою оцінки динаміки підтримки МП в Україні запропоновано використовувати постійний показник взаємозв'язку суб'єктивних цілей державних органів для реалізації цілей, що спрямовані на задоволення інтересів суб'єктів МП за умов достатнього ресурсного забезпечення, які подано у формі структурно-функціональної моделі

механізму впливу державної політики на процес підтримки та стимулювання МП. Для удосконалення системи сприяння конкурентоспроможності МП України у контексті Угоди про асоціацію з ЄС щодо дотримання європейських стандартів та спрощення доступу до інформації зі сприяння торгівлі у дисертації запропоновано напрями вдосконалення ланцюгів постачання на території України суб'єктами МП з метою підвищення їх ефективності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

колективні монографії:

1. Katran M., Iefremova O. The role of small enterprises in the internal market development. Transformations in Contemporary Society: Economic Aspects. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. Opole, 2017. P. 100-106 (0,55 друк. арк.). *(Внесок автора: проведено моніторинг товарів, робіт та послуг суб'єктів МП на внутрішньому ринку України та запропоновано напрями підвищення конкурентоспроможності суб'єктів МП; 0,28 друк. арк.)*

у іноземних наукових періодичних виданнях та наукових виданнях

України, віднесених до міжнародних наукометричних баз:

2. Iefremova O. State support of small enterprises and middle class. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. 2016. № 6. P. 43-54 (0,72 друк. арк.).

3. Разборська О.О., Єфремова О.С. Шляхи реалізації державної підтримки вітчизняного малого підприємництва у європейському векторі розвитку України. *ІНТЕЛЕКТ XXI*. 2017. № 6. С. 90-96. (0,82 друк. арк.). *(Внесок автора: проаналізовано досвід державної підтримки МП в країнах ЄС та запропоновано шляхи покращення доступу до нових ринків; 0,41 друк. арк.)*

4. Єфремова О.С. Кредитування малого підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 7. С. 82-85 (0,4 друк. арк.).

5. Єфремова О.С. Державна підтримка конкурентоспроможного малого підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 9. С. 57-64 (0,81 друк. арк.).

у наукових фахових виданнях:

6. Єфремова О.С. Напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств малого бізнесу. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2015. Т. 20. Вип. 1/2. С. 90-93 (0,48 друк. арк.).

7. Разборська О.О., Єфремова О.С. Оцінювання стану середовища підприємницької діяльності. *Банківська справа*. 2016. № 4. С. 45-54. (0,9 друк. арк.) *(Внесок автора: досліджено напрями діагностики факторів розвитку середовища підприємницької діяльності з метою окреслення перспектив прийняття управлінських рішень; 0,45 друк. арк.)*

8. Iefremova O. Small entrepreneurs state regulation and development support of the European Union members countries. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1. С. 211-221 (0,72 друк. арк.).

в інших виданнях:

9. Єфремова О.С. Малий та середній бізнес. Завдання: вижити. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні*: м-ли VIII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 трав. 2015 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2015. С. 75-76 (0,18 друк. арк.).

10. Єфремова О.С. Оцінка інвестиційної привабливості малого бізнесу. *Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах*: м-ли наук. конф. (Київ, 2015 р.). Київ: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2015. С. 160-162 (0,19 друк. арк.).

11. Єфремова О.С. Практичні аспекти реалізації державної стратегії регіонального розвитку України. *Антикризове управління економікою України: нові виклики*: м-ли III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 15-17 грудня 2015 р.). Київ: КНЕУ, 2015. С. 285-288 (0,24 друк. арк.).

12. Єфремова О.С. Вдосконалення підходів до аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва. *Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України*: м-ли міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 трав. 2016 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2016. С. 187-188 (0,12 друк. арк.).

13. Єфремова О.С. Депресія в економіці «по-українськи». *Державне управління і національна безпека*: зб. м-лів I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29 верес. 2016 р.). Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2016. С. 33-35 (0,19 друк. арк.).

14. Єфремова О.С. Енергійна конкуренція – інноваційний розвиток малого підприємництва в Україні. *Інноваційні ідеї в економічній науці: пошуки вирішення сучасних проблем*: зб. тез доп. учасників наук.-практ. конф. (Київ, 24-25 берез. 2016 р.). Київ: Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2016. С. 69-70 (0,12 друк. арк.).

15. Єфремова О.С. Євроасоціація і нові можливості для розвитку малого підприємництва в Україні. *Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України*: тези доп. всеукр.наук.-практ. конф. (Київ, 13-14 квітня 2016 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2016. С. 102-103 (0,12 друк. арк.).

16. Єфремова О.С. Забезпечення інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні. *Фінансове забезпечення інноваційних проєктів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії*: зб. м-лів I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2016 р.). Київ: КНЕУ, 2016. С. 158-160 (0,19 друк. арк.).

17. Єфремова О.С. Результати скасування державного регулювання цін в частині малого підприємництва. *Проблеми та*

перспективи розвитку підприємництва: м-ли X міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25 листоп. 2016 р.). Харків: ХНАДУ, 2016. С. 49-50 (0,16 друк. арк.).

18. Єфремова О.С. Інноваційні чинники в діяльності суб'єктів малого підприємництва. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні*: м-ли IX міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 трав. 2017 р.). Київ: Міністерство освіти і науки України, КНТЕУ, Спілка підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України, Краківський економічний університет (Польща), Університет Мессіні (Італія), 2017. С. 95-98. URL: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/0c2c7b7dd7baf484748be656b745b411.pdf> (0,24 друк. арк.).

19. Єфремова О.С. Оподаткування малого підприємництва: досвід країн центральної Європи та напрями його використання в Україні. *Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва*: зб. м-лів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [Економічні перспективи підприємництва в Україні], (Ірпінь, 26–27 жовт. 2017 р.): у 2 ч. Ч. 1. Ірпінь: Університет, 2017. С. 510-512 (0,18 друк. арк.).

20. Єфремова О.С. Податкові важелі регулювання малого підприємництва. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки*: м-ли IV міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 трав. 2017 р.). Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2017. С. 165-166 (0,12 друк. арк.).

21. Уманців Ю.М., Єфремова О.С. Досвід Європейського Союзу щодо стимулювання розвитку малого підприємництва. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні*: м-ли XI міжнар. бізнес-форуму (Київ, 22 берез. 2018 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2018. С. 179-181 (0,18 друк. арк.). (Внесок автора: проаналізовано досвід країн ЄС щодо стимулювання розвитку МП та запропоновано шляхи покращення діяльності МП у національній економіці; 0,09 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Єфремова О. С. Конкурентоспроможність малого підприємництва у національній економіці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Київський національний торговельно-економічний університет Міністерства освіти і науки України, Київ, 2020.

Дослідження присвячено комплексу теоретико-методичним засад формування конкурентоспроможного МП в національній економіці. Розкрито еволюцію наукових поглядів на сутність, місце, роль, пріоритети розвитку МП за етапами його історичного становлення, теоретичні підходи засновників похідних теорій у розрізі концепцій. Розроблено структурно-функціональну матрицю оцінювання рівнів конкурентоспроможності МП.

Розвинуто гносеологічні підходи інноваційного розвитку МП. Здійснено моніторинг підприємницького середовища МП та оцінено рівень його активності. Удосконалено механізм розрахунку показника економічної свободи для забезпечення комплексного оцінювання конкурентоспроможності МП з урахуванням багатокритеріальної оцінки індексу реінвестиції вивільнених ресурсів. Визначені складові структурно-функціональної моделі механізму впливу державної політики на процес підтримки та стимулювання розвитку МП, рекомендовані додаткові показники оцінки розвитку МП за групами індикаторів. Удосконалено механізм побудови стимулюючої податкової системи для підвищення конкурентоспроможності МП. Запропоновано альтернативи ланцюжка поставок суб'єктами МП на території України з урахуванням європейських стандартів.

Ключові слова: мале підприємництво, конкурентоспроможність МП, інноватика конкурентоспроможності МП, інституційне середовище, державна підтримка, податкове стимулювання.

АННОТАЦИЯ

Ефремова А. С. Конкурентоспособность малого предпринимательства в национальной экономике. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Киевский национальный торгово-экономический университет Министерства образования и науки Украины, Киев, 2020.

Исследование посвящено комплексу теоретико-методических основ формирования конкурентоспособного МП в национальной экономике. Раскрыто эволюцию научных взглядов на сущность, место, роль, приоритеты развития МП по этапам его исторического становления, теоретические подходы основателей производных теорий в разрезе концепций. Разработано структурно-функциональную матрицу оценки уровней конкурентоспособности МП. Развита гносеологические подходы инновационного развития МП. Осуществлен мониторинг предпринимательской среды МП и оценен уровень его активности. Усовершенствован механизм расчета показателя экономической свободы для обеспечения комплексной оценки конкурентоспособности МП с учетом многокритериальной оценки индекса реинвестиции выявленных ресурсов. Определены составляющие структурно-функциональной модели механизма влияния государственной политики на процесс поддержки и стимулирования развития МП, рекомендованные дополнительные показатели оценки развития МП по группам индикаторов. Усовершенствован механизм построения стимулирующей налоговой системы для повышения конкурентоспособности МП. Предложено альтернативы цепочки поставок субъектами МП на территории Украины с учетом европейских стандартов.

Ключевые слова: малое предпринимательство, конкурентоспособность МП, инноватика конкурентоспособности МП, институциональная среда, государственная поддержка, налоговое стимулирование.

ABSTRACT

O. Iefremova. Small entrepreneurship competitiveness in the national economy. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.01 – Economic Theory and History of Economic Thought. – Kyiv National University of Trade and Economics, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2020.

The dissertation is a comprehensive research of the theoretical and methodological foundations of the formation and development of competitive SE in the national economy. The author, based on the existing theoretical approaches, considers the evolution of scientific views on the nature, place, role, priorities of the development of the SE by the stages of its historical formation. The specific entrepreneurial functions of the subjects of SE on the theories of entrepreneurship are revealed. The theoretical approaches of the founders of derivative theories in terms of concepts are revealed, as well as the value of these theories for the development of modern SE. A structural and functional matrix for assessing the competitiveness levels of the social and economic system of the SE has been developed. The criteria for the systematization of factors and sources of competitive ME advantage, the qualitative properties of the subjects of the MP have been improved. The epistemological aspects of the innovative development of MP have been developed. The impact of the business environment on the effectiveness of SEs in a globalized and digital economy is revealed. The conceptual and categorical apparatus of researching the competitiveness of MP has been improved.

The quantitative and qualitative aspects of the process of institutional environment of formation of competitive ME in Ukraine in the conditions of European integration are revealed. It is proposed to provide a comprehensive assessment of the competitiveness of MEs to supplement the indicator of economic freedom by applying a multi-criteria assessment of the reinvestment index of released resources. The main factors and directions of development of a competitive ME in the national economy of Ukraine and the search for mechanisms for its enhancement in the system of business-power relations are analyzed. A structural and functional model of the mechanism of influence of public policy on the process of supporting and stimulating the development of SE is developed. Additional indicators for the development of SE in Ukraine by groups of indicators of current, organizational, investment and innovation activity are recommended. It is proposed to develop and stimulate innovative activity of SEs in Ukraine as the first priority measures for the development of

state policy for supporting the subjects of venture SEs in Ukraine, construction of a stimulating tax system, continuation of the simplified taxation system. Alternatives to improve fiscal control of the supply chain in the territory of Ukraine are proposed by the SE subjects, taking into account European standards and facilitating access to trade facilitation information.

Keywords: small entrepreneurship, SE competitiveness, national economy, competitiveness SE innovation, competitive SE formation institutional environment, competitive SE tax incentives.

ЄФРЕМОВА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0.93.
Тираж 100 пр. Зам. 150.

Видавець і виготовлювач Видавець ТОВ «ТВОРИ».
Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
e-mail: info@tvoru.com.ua
<http://www.tvoru.com.ua>